

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 10 Jild 4
2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 10 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Муҳаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Jale Özlem, Murodaliev Rakhmonali, Askarov Ollabergan</i> ABOUT ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN TASHKENT REGION (2022)	9-17
<i>Хомиджонова Мафтунахон</i> АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ УСТРУШАНЫ, В ЧАСТНОСТИ БАСЕЙНА ЗААМИНСУ	18-26
<i>Nig'matullayev Ibrohim</i> SHIA JAMOALARINING MUQADDAS JOYLARI VA ZIYORATLARI	27-32
<i>Arslonbekov Nursulton</i> ZIYOVUDDINXON IBN ESHON BOBOXONNING ARAB MAMLAKATLARIDA BO'LGAN DASTLABKI SAFARI VA UNING NATIJALARI	33-36
<i>Nasirillayeva Nodirabegim</i> ABDULLA NOSIROVNING "TURON" KUTUBXONASIDAGI FAOILAYATI	37-42
<i>Tuyev Fazliddin</i> NAVOIY VILOYATIDA SOG'LIQNI SAQLASH BORASIDA O'ZARO TASHQI HAMKORLIK ALOQALARI	43-47
<i>Davlatova Shoirra</i> TURKISTON SOVET AVTONOMIYASINING E'LON QILINISHI VA O'LKADA BOLSHEVIKLARNING BOSHQARUV TASHKILOTLARI	48-53
<i>Muminov Azizbek</i> TURIZM SOHASIDA EKOLOGIK BILIM VA EKOLOGIK MADANIYATNI YUKSALTIRISH	54-59
<i>Abdullayev Elbek</i> AMIR TEMUR VA MUZAFFARIYLAR DAVLATI O'RTASIDA MUNOSABATLARNI YO'LGA QO'YILISHI	60-63
<i>Turg'unov Sherzod</i> NAMANGAN VILOYATI SANOAT KORXONALARIDA MEHNATKASHLAR UCHUN YARATILGAN SOG'LIKNI SAQLASH, SPORT-SOG'LOMLASHTIRISH VA MADANIY – MA'RIFIY SOHADAGI SHAROITLAR HAQIDA FIKR MULOHAZALAR	64-71

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Berdaliyeva Muxabbatxon</i> O'ZBEKISTONDA UY-JOYNI MOLIYALASHTIRISHNI TARTIBGA SOLISH: IQTISODIY VA HUQUQIY JIHATLARI	72-79
<i>Ergashev Jahongir</i> KICHIK BIZNES FAOLIYATIDA TA'MINOT ZANJIRINI BOSHQARISHNING NAZARIY JIHATLARI	80-84
<i>Imomov Xolmurod</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	85-90

<i>Атамуродов Шерзод, Самадов Салоҳиддин</i> ИННОВАЦИОН ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ- УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	91-99
<i>Қодиров Музаффар</i> РАҚОБАТ МУҲИТИДА ТАШКИЛОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ СТРАТЕГИЯСИ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	100-108
<i>Amiriddinova Muslima</i> ANALYSIS OF TOURISM SERVICE TYPE AND GENERAL CATERING TO INCREASE THE TRAFFIC AND TRAFFIC	109-114
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Yuldashev Tazabay</i> DARVIN VA MARKS TA'LIMOTI INSON BORLIG'INI OBYEKTIV TUSHUNTIRISHNING XULOSASI SIFATIDA	115-119
<i>Sultanov Og'abek</i> SHARQDA YOSHLAR MAS'ULIYATIGA DOIR FALSAFIY QARASHLAR RIVOJI	120-123
<i>Tursunkulova Shaxnoza</i> HADISLARDA INSONNING GO'ZAL FAZILATLARI XUSUSIDA	124-127
<i>Khushbokov Oybek</i> THE "TEACHER" PHENOMENON IN THE HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL SPACE OF CULTURE	128-134
<i>Tojaliev Abduqosim</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA ZAMONAVIY KADRLAR TAYYORLASH TIZIMINING INNOVATSION ISTIQBOLLARI	135-139
<i>Sadullaeva Matluba</i> NUMBER AS THE ESSENCE OF THINGS: PYTHAGOREAN PHILOSOPHY	140-145
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Mirzakamolova Maftuna</i> ASSOSIATIV LINGVISTIKA VA UNING XUSUSIYATLARI	146-150
<i>Temirova Hayotxon</i> DIALECT CLASSIFICATION AND PHONETIC CHARACTERISTICS OF UZBEK DIALECTS IN THE SURKHANDARYA REGION	151-155
<i>Surmilova Elena</i> LINGUISTIC AND CULTURAL CHARACTERISTICS OF TONGUE TWISTERS: A LITERATURE REVIEW	156-164
<i>Mahmudova Nigoraxon</i> PRAGMALINGVISTIKADA IKKI YO'NALISH	165-169
<i>Ergasheva Gulshan</i> NEMISCHA FRAZEOLOGIZMLARNING STRUKTUR-SEMANTIK TAHLILI (INSON INTELLEKTUAL SALOHİYATINI IFODALOVCHI IBORALAR MISOLIDA)	170-174
<i>Masharipova Valentina</i> DIFFICULTIES CLASSIFYING PARALINGUISTIC MEANS IN A LITERARY TEXT	175-182

Ibragimova Gulshan

O'ZBEK SHOIRLARI VA ADIBLARI IJODIDA CHINOR DARAXTI OBRAZI 183-188

12.00.00 – YURIDIK FANLAR*Халиқулов Комолиддин*“COMITAS GENTIUM” ДОКТРИНАСИННИНГ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУД
ҚАРОПЛАРИНИ ТАҲ ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШГА ТАЪСИРИ 189-195*Yakubov Xushnudbek*

TERRORIZMNING KELIB CHIQISH SABAB VA OMILLARI 196-202

*Mutalov Oybek*O'ZBEKISTONDA ELEKTRON SHARTNOMALARNING HUQUQIY TARTIBI:
MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR 203-208*O'razbayev Laziz*DAVLAT BUYURTMASI ASOSIDA YARATILGAN MUALLIFLIK HUQUQI
OBJEKTLARINING HAMDA XIZMAT ASARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI 209-214*Arslonqulova Aziza*INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI XALQARO XUSUSIY HUQUQDA TARTIBGA
SOLISH MASALALARI 215-219**13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI***Saidova Kamola*КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ РОЛИ ШКОЛЫ И УНИВЕРСИТЕТА В ВОСПИТАНИИ
ЗАПАДНОЙ МОЛОДЕЖИ 220-225*Jumaniyozova Muhayyo*OLIV TA'LIMDA IJTIMOIV-GUMANITAR FANLARNI O'QITISHGA
KREATIV YONDASHUVNING ZARURATI 226-232*O'smanova Diloromxon*BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING ADABIY-NUTQIV KOMPETENSIYALARINI
SHAKLLANTIRISH VA TASHXISLASHNING ASOSIV MEZONLARINI ANIQLASH 233-240*Nasriddinov Dadaxon*OLIV HARBIV TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA
ROBOTOTEKHNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN
AMALGA OSHIRILGAN ISHLAR 241-250*Fayziyeva Dildora, Rajabova Gulchexra*BO'LAJAK PEDAGOGLARNING MEDIA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH
ISTIQBOLLARI 251-259*Marhabo Sayfulloyevna*BUXORO JADIDLARINING TA'LIM-TARBIYAGA OIV ASARLARIDA MILLIV
TARBIYA MUAMMO SIFATIDA 260-267*Юсупов Лутфуллоҳ*

КРЕАТИВ ТАЪЛИМНИ ЖАМИЯТ РАВНАҚИДАГИ АҲАМИЯТИ 268-272

Norboyev Farhod

INNOVATSIYALAR MANBALARI: AKTYOR-TARMOQ NAZARIYASI 273-278

Received: 30 September 2024

Accepted: 5 October 2024

Published: 15 October 2024

Article / Original Paper

DEVELOPMENT OF PHILOSOPHICAL VIEWS ON YOUTH RESPONSIBILITY IN THE EAST

Sultanov Ogabek

Mamun University NTM teacher

Abstract. In this article, it is stated that a special priority to bring up responsible student youth, for this, first of all, considered a great responsibility, that is, a free-thinking, intellectually person who can protect himself and the interests of the people in New Uzbekistan. Many comments are given about the need to focus our attention on education.

Keywords: Higher education, Third renaissance, Abu Nasr Farabi, responsibility, Qutadgu bilig, small world, Confucianism, humanity.

SHARQDA YOSHLAR MAS'ULIYATIGA DOIR FALSAFIY QARASHLAR RIVOJI

Sultanov Og'abek Sultan o'g'li

Ma'mun universiteti NTM o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Yangi O'zbekistonda mas'uliyatli talaba yoshlarni voyaga yetkazishni o'ziga xos ustuvor vazifa qilib olinganligi, buning uchun birinchi navbatda buyuk mas'uliyatni, ya'ni erkin fikrlovchi, ma'nan yetuk o'zi va xalqning manfaatlarini himoya qilaoladigan shaxsni tarbiya qilishga e'tiborimizni qaratishimiz zarurligi haqida mulohazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Oliy ta'lim, Uchinchi renessans, Abu Nasr Farobiy, mas'uliyat, Qutadg'u bilig, kichik olam, Konfutsiylik, insoniylik.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I10Y2024N18>

Kirish. Yangi O'zbekiston Oliy ta'limida ilm-fan rivojiga katta e'tibor qaratilayotgan sharoitda, talaba yoshlarning ijtimoiy mas'uliyatini oshirish eng muhim vazifalardan biriga aylangan. Chunki, Uchinchi renessans davrida talaba yoshlar va ziyolilar qatlami muhim ustun hisoblanadilar. Talabalarning ijtimoiy mas'uliyati, ilmiy faoliyatda fazilatlarining ortib borishi, ularning qusurlarini kamayishiga sababchi bo'ladi. Abu Nasr Farobiy o'zining "Fozil odamlar shahri" asarida yoshlar tarbiyasiga maqtov va tanqid ta'sir qilishi to'g'risida fikrlarini bildirgan, "- Madhiya va tanqidni eshitish, agar u qonun talab qilganiday haqqoniy bo'lsa, yoshlarning qalblariga jo bo'lib, kurash orqali xayrli ishlarga sazovor bo'lishga undaydi, uning ra'yini kuchaytiradi, ko'ngillarini to'q etadi va jasoratlarini oshiradi"[1].

Yurtimizda fuqarolik jamiyatini barpo etayotgan hozirgi sharoitda ilm ahllarining yuqori mas'uliyati, ilm-fan rivojiga bo'lgan fidoyiligi, vatan va xalqimizga sadoqat kabi fazilatlarini muhim ahamiyatga ega. Uchinchi renessans davriga o'tish uchun, ilm ahllarining jamiyat oldidagi mas'uliyatini ham oshirdi. Ya'ni, olimlar bir tomondan voqelikka xolislik bilan yondashish va ilmiy haqiqatni to'g'ri aks ettirish, boshqa tomondan esa, vatan va millat oldidagi

mas'uliyat, ajdodlar ruhini e'zozlash hamda kelgusi avlodlarga qarzdorlikni his etish majburiyatini o'z zimmalariga oladilar.

Adabiyotlar tahlili. Talaba yoshlarda ijtimoiy mas'uliyatni qaror toptirish oiladan boshlanadi. Chunki oila boshlang'ich mas'uliyatni shakllantirishdagi ilk bosqich hisoblanadi. Bunga XI asrda yashab ijod qilgan, davlat arbobi, mutafakkir, shoir Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" ya'ni "Saodatga yo'llovchi bilim" kitobida ijtimoiy mas'uliyat bilan bog'liq holatlarni maxsus boblarida uchratishimiz mumkin. Mutafakkir o'zining qarashlarida, har bir inson uchun farzandli bo'lish va unga tarbiya berish buyuk mas'uliyatligi, ularsiz hayotning ma'nosi yo'qligini aytib o'tgan [2].

Yurtimiz kelajagi mamlakatimizda yashovchi xalqlar, ayniqsa, yoshlarning tarixiy mas'uliyatni anglab yetishi, yuksak vatanparvarligi, bilimga intilishi, ma'naviy rivojlanishi va g'oyaviy yetukligi bilan ko'p jihatdan bog'liqdir.

Farzand mas'uliyati sharqda urf-odatlar va an'analarga sidqidildan amal qilish orqali amalga oshiriladi. Masalan Xitoyda, Konfutsiylik ta'limotida quyidagicha izoh berilgan, oilaviy jarayonlarda farzandlarning ota-onaga izzat-ikrom ko'rsatishi Xitoy davlatining hamma yerida qonuniy tan olingan, hayotiy qoidaga aylangan, insoniylik namunalari esa tahsin-u taqlidlarga loyiq deb topilgan. "Lunyuyning" birinchi bob 6-hikmatida shunday naql bor:

"Muallim aytadi:-Bolalar uyda ota-onalarini hurmat qiladilar, ko'chada kattalarning gapiga kiradilar, ehtiyotkor va adolatli bo'ladilar hammani sevadilar, muruvvatli kishilarga yaqin bo'ladilar. Imkoniyati bo'lsa, ilm o'rganishga intiladilar". Shundan bilishimiz mumkinki, ota-onaga bo'lgan mas'uliyatning insoniylik ibtidosiga borib taqaladi: ota-onani hurmat qilgan odam nafaqat uydagilarini balki ko'chadagilarni ham, yaqinlarni ham, butun insoniyatni hurmat qilgan sanaladi. Ota-onani hurmat qilish, mutafakkirning fikri bo'yicha insoniylikning birinchi belgisi. Masalan, u aytadi:

"-Farzandlik mas'uliyatini biladigan va kattalarning gapiga kiradigan odam kamdan-kam hukmdorning ra'yiga qarshi boradi. Hukmdorning ra'yiga qaraydigan odamda isyonkorlik bo'lmaydi. Olijanob inson o'z nasli haqida o'ylaydi; ildiz mustahkam bo'lsa, yo'l ham ravon bo'ladi, mas'uliyatning ildizi shu emasmi?" Konfutsiylik ta'limotiga ko'ra, olijanob inson beshta xususiyatga ega.

Birinchi-jen-insoniylik. Urf-odat adolatdan kelib chiqsa, adolat insoniylikdan kelib chiqadi. Demak, insoniylik hamdardlik, xayrixohlik, rahm-shafqatli bo'lish, odamlarni sevisht, ularni g'amxo'rlik hissidan iborat.

Ikkinchisi-u-adolat. Insoniylik nuqtai nazaridan olganda, diniy marosimlar, taomillarga amal qilish gunoh emas. Konfutsiy shogirdlariga "Olijanob inson adolatni anglaydi. Avomlargina faqat foyda ko'rishni o'ylaydi" deb uqtiradi.

Uchinchisi-li-taomil, ko'proq diniy urf-odat, odatga aylangan rasm-rusum, marosimlar, Konfutsiy ta'limotida, asosan, ota-onaga va davlat boshliqlariga nisbatan izzat-hurmat ko'rsatish. Ideal, insonlar orzu qiladigan eng yaxshi jamiyat qurishga yo'naltirgan har qanday faoliyat ham ana shu li-taomil tushunchasini to'ldiradi [3].

«Qobusnoma»da aytilishicha, insonning insoniy xususiyatlaridan biri-hamma ishda adolatli bo'lishdir. «Hamma ishda adolatli bo'l. Har kishi adolatli bo'lsa, unga qozining keragi yo'q». Adolatdan yiroq insonda na himmat va na saxovat belgilari bo'lmaydi. Adolatni o'zining insoniy burchiga aylantirgan kishi bag'ri keng, nazar-u himmati baland, jamiyatda o'matilgan tartib-intizomga rioya qiladi. Kaykovusning ta'kidlashicha, inson mas'uliyatining yo'qolishiga muhim alomatlaridan biri-qing'irlik, yolg'onchilikdir. Xuddi shuning uchun ham, qing'irlik, yolg'onchilikni o'ziga odat qilib olgan kishining oldiga bormaslik, uning suhbatida bo'lmaslikni maslahat beradi. Chunki qing'ir, yolg'onchi odam hech qachon rost so'zlamaydi. Bunday odamni faqat zo'rlik bilan yo'qotmoq zarur; «Nedinkim bir daraxt egri bo'lsa, to uni chopib yo'nmaguncha u to'g'ri bo'lmas», deb yozadi.

Muhokama. Konfutsiyning qarashlaridagi bu jihatlari ideal jamiyatni ifodalamoqda, shuningdek Farobiydagi fozil jamiyat tushunchasiga o'xshash. Jamiyatimizning har qaysi

a'zosini yuksak ma'naviyat va ma'rifat sohibi qilmasdan turib, kishilarning Vatan va xalq oldidagi o'z huquqi, burchi va mas'uliyatini puxta bilmasdan va uni hayotiy ehtiyoj sifatida anglamasdan turib, ular ongini, tafakkurini o'zgartirmasdan turib haqiqiy demokratik davlat, fuqarolik jamiyatini qurib bo'lmaydi. Hozirgi davr ijtimoiy ong sohasida sifat o'zgarishlarini, iqtisodiy madaniyat va mafkuraning zamonaviy turini hosil qilishni, shaxsda yuksak mas'uliyat, ishchanlik, intizom, omilkorlik fazilatlarini tarbiyalab voyaga yetkazish vazifasini o'rta qo'yadi. Mehnat jamoalarining huquqlarini kengaytirish xo'jalik yuritishning yangi usullarini hayotga birin-ketin joriy etmoqdaki, bularning hammasi inson omili ta'sirchanligini kuchaytirish hamda shaxs faolligini oshirish imkoniyatini beradi.

Tarixiy jarayonda xalq ommasining, ayniqsa, yoshlarning qanchalik faol ishtirok etishi, g'ayrat va tashabbus ko'rsatishi moddiy va ma'naviy boyliklar ijodkori bo'lgan mehnatkash insonning shijoatiga, onglilik darajasiga, o'ziga topshirilgan ishlariga qanchalik mas'uliyat bilan yondasha bilishiga, ijodiy tashabbuskorligiga ham ko'p jihatdan bog'liqdir. Inson mas'uliyat hissidan qochib qutulmaydi. U gumanistik pozitsiya va individuallikni uyg'unlashtirish orqaligina shunday vaziyatdan chiqa oladi. Inson nihoyatda murakkab, ko'p qirrali va ko'p o'lchamli mavjudot bo'lib, uning mohiyatini anglash uzoq vaqt davom etadigan jarayondir. Insonda butun olam va jamiyatning mohiyati mujassamlashgandir. Ulug' mutasavvuf Abduxoliq G'ijduvoni insonni "kichik olam" deb hisoblagan. Falsafada bahs yuritiladigan barcha masalalar inson muammosiga bevosita daxldordir [4].

Burhoniddin Marg'inoniy inson har qadamda ro'baro' keladigan dolzarb hayotiy muammolar, jumladan, oilaviy va ijtimoiy munosabatlar, mulkchilik, savdo-sotiq, jinoyat va jazo, burch va mas'uliyatga taalluqli muammolari islom axloqi va huquqi mezonlari nuqtai nazaridan hal etib berdi. O'zining «Nikoh kitobi»da yoshlar tarbiyasida milliy urf-odatlarining ahamiyati haqida to'xtalib, qadimgi milliy an'analarimizdan biri bo'lgan nikoh bo'lg'usi kelinning moddiy manfaatlarining kafolatlanishiga e'tiborni qaratish zarur, degan g'oyani ilgari surdi. Burhoniddin Marg'inoniyning fikriga ko'ra, jamiyatning negizi ham, inson ruhiy-ma'naviy olamining beshigi ham oiladir. Shuning uchun ham o'rta asrning mashhur fiqhshunos olimi oilani har tomonlama mustahkamlashga zamonasining hukmdorlarini, butun ilm ahlining e'tiborini qaratadi. Oilani mustahkamlashga qaratilgan bir qator qoidalar ishlab chiqadi va uni shariat qonunlari orqali rasmiylashtiradi. Burhoniddin Marg'inoniyning e'tirof etishicha, oila qurayotgan kuyov va uning ota-onalari ham bir talay majburiyatlarni o'z zimmlariga olishlari zarur. Burhoniddin Marg'inoniy inson ma'naviyatiga doimiy ozuqa berib turadigan qudrat - ilm va ma'rifatdir, deb tushuntirdi. Shuning uchun ham jamiyat ma'naviy kamoloti uchun mas'uliyatni ilm ahliga yukladi. o'zining ilmiy-intellektual salohiyatini xayrli, xususan, odamlar orasida do'st-u birodarlikni targ'ibot qilish, ma'rifat tarqatish ishlariga baxshida etgan olim-u fozillarni ulug'ladi. Kishilarga ma'rifat tarqatish ishlariga sarflanmagan bilim yoki ilm ahlining ishini buzg'unchilik deb baholadi. Shuning uchun ham marg'ilonlik fiqhshunos alloma nafaqat olim-u fuzalolar, balki oddiy fuqarolar orasida ham cheksiz hurmat-izzatga sazovor bo'ldi. Odamlar Marg'inoniyini "Hidoya yo'lining sarboni" deb atay boshladilar. Musulmon olamida esa u "Burhoniddin val milla", ya'ni "din va millatning hujjati" degan yuksak e'tirofga sazovor bo'ldi.

Mirza Bedil inson Olloh tomonidan yaratilgan o'ziga xos, tengi yo'q mo'jiza ekanligini ta'kidlab, "uni o'zligini bilishga da'vat etadi. Inson bisotida mavjud bo'lgan barcha imkoniyatlar - yaxshilik, ezgulikka xizmat qilmog'i darkor. Insonning o'zligini anglashi jamiyat, xalq oldidagi mas'uliyatini tushunib yetishga olib kelmog'i zarur, deb hisoblaydi" [4].

Natijalar. Yangi O'zbekiston falsafasi – yurtimizda istiqomat qilib kelayotgan barcha fuqarolarning falsafasi bo'lib, u har bir vatandoshimizning oilasi, jamiyat va el-yurt oldidagi burch va mas'uliyatini qanday ado etayotganini ifodalaydigan ma'naviy dunyodir. Fuqarolar falsafasining kuchi, ularning yashash manfaatining qanchalik kuchliligiga bog'liqdir. Shuning uchun bu falsafa ijtimoiy adolat, erkinlik va inson huquqlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, ular bilan uyg'unlik kasb etadi. Fuqaro qanchalik ongli, mustaqil fikrlovchi va o'z taqdirini yurt va xalq taqdiri bilan bog'laydigan bo'lsa, milliy falsafa shuncha ma'noli, jozibador, ta'sirchan va

kuchli, yaratuvchan bo'ldi. Inson mas'uliyat hissidan qochib qutulmaydi. U gumanistik pozitsiya va individuallikni uyg'unlashtirish orqaligina shunday vaziyatdan chiqa oladi. Inson nihoyatda murakkab, ko'p qirrali va ko'p o'lchamli mavjudot bo'lib, uning mohiyatini anglash uzoq vaqt davom etadigan jarayondir. Insonda butun olam va jamiyatning mohiyati mujassamlashgandir. Ulug' mutasavvuf Abduxoliq G'ijduvoni insonni "kichik olam" deb hisoblagan. Falsafada bahs yuritiladigan barcha masalalar inson muammosiga bevosita daxldordir.

Konfutsiy o'zining suhbatlarida jamiyat boshqaruv iplarini qo'lida ushlab turgan "Hikmatli zot"ning beshta insoniy xislatlar: burch, adolat, mardlik, urf-odatlariga rioya qilish, bilimdonlik bezab turmog'i lozim, deydi. "Hikmatli zot" fuqarolarga nisbatan muruvvatli, xizmat vazifasini sidqidildan bajaruvchi, egallab turgan lavozimidan o'ziga shon-shuhrat orttirish uchun emas, balki jamiyat a'zolari farovonligini ta'minlashga qaratmog'i darkor. Uning xatti-harakatlari ohista va xotirjam, tabiatiga dag'allik va fahmsizlik begona, kiyinishlari ozoda va o'ziga munosib, jamiyatda o'rnatilgan ma'naviy-axloqiy qoidalarning mohiyatini chuqur anglab yetuvchi, boylik va martabani "taqdir in'omi" deb, ularga atayin intilmaydigan, xayr-u saxovatli, lekin isrofgarchilikka yo'l bermaydigan, halollik bobida sobitqadam va duch kelgan guruhga qo'shilib ketavermaydigan kishidir. Konfutsiy bunday xislatlar sohibi bo'lgan kishini "Go'zal inson", deb biladi. Jamiyatni, davlatni shunday "Go'zal inson"lar boshqarsa, shubhasiz, unday yurtda farovonlik ta'minlanadi.

Xulosa. Yoshlar mas'uliyatiga doir falsafiy qarashlar sharqda tarixiy ildizlarga ega bo'lib, turli davrlarda ular ko'plab olimlar tomonidan muhokama qilgan. O'zgaruvchan dunyo sharoitida bu jarayonlar yoshlarning rolini yanada ahamiyatli qilib qo'yadi. Maqolada yoshlarning mas'uliyatini rivojlantirishda an'anaviy tarbiya usullari va zamonaviy ta'lim tizimlarining o'zaro aloqasi tahlil qilinadi. Falsafiy nazariyalar va amaliy misollar yordamida madaniyatning yoshlarni ijtimoiy mas'uliyatli shaxslar sifatida tarbiyalashdagi ahamiyatini yoritadi. Bundan tashqari, yoshlar orasida mas'uliyat hissini oshirishda oila, ta'lim muassasalari va davlat siyosatining hamkorlikdagi roli muhokama qilinadi. Sharq falsafasi kontekstida yoshlarning mas'uliyatiga doir qarashlarning rivojlanishi nafaqat tarixiy va madaniy masalalarni, balki global va zamonaviy muammolarni hal etishda ham muhim ahamiyat kasb etishi mumkin. Shunday qilib, maqola yoshlarni ijtimoiy va madaniy mas'uliyatlarni anglash va bajarishga tayyorlashda falsafiy qarashlarning ahamiyatini yana bir bor ko'rsatadi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, yoshlarni ijtimoiy va madaniy mas'uliyatlarni anglash va bajarishga tayyorlashda Sharq falsafasining chuqur ildizlarga ega qarashlari naqadar muhimligini yana bir bor ta'kidlaymiz. Ushbu falsafiy qarashlar yoshlarni zamonaviy dunyoda faol va mas'uliyatli shaxslar sifatida tarbiyalashda bebaho manba bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar/Literatypa/References:

1. Abu Nasr Farobiy.Fozil odamlar shahri.-T.: "Yangi asr avlodi" -2004.58-b.
2. Yusuf Xos Hojib. Qutadg,u bilig. -T.: "Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi"-, 2007. 86-b.
3. Конфуций. Хикматлар. -Т.: "Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси" -2010.6 б.
4. Abduxoliq G'ijduvoni. Maqsad mustahkam. -B.17
5. Бедил. Куллиёт. «Чор унсур». Литогр. нашр., Бомбей, 1299 й. X., 101-бет
6. Og'abek S. The essence of the obligation in the views of eastern thinkers //Academicia Globe. 2021. -Т. 2. – №. 08. -С. 39-42.
7. Og'abek S. Some thought-provoking problems of analysis of the concept of moral obligation. – 2021.
8. Odilbek o'g'li S. V. Tarbiya fanini o'qitishni takomillashtirishda o'qituvchining o'rni.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 10 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).